



- سرشناسه : اعرافی، علیرضا، ۱۳۳۸ -
- عنوان و نام پدیدآور : فقه تربیتی
- مشخصات نشر : قم: مؤسسه اشراق و عرفان، ۱۴۰۱.
- مشخصات ظاهری : ج.: جدول؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
- شابک : دوره: ۱-۵-۹۵۶۹۱-۶۰۰-۹۷۸؛
۱۷۰۰۰۰۰ ریال: ۵-۵۷-۸۵۴۲-۶۰۰-۹۷۸ : ج ۲۱.
- یادداشت : چاپ اول.
- مندرجات : ۱. مبانی و پیش فرض ها- ۲. تعلیم و تعلّم علم و دین- ۳. تعلیم و تعلّم قرآن و حدیث- ۴. تعلیم و تعلّم علوم و معارف عقلی- ۵. تعلیم و تعلّم علوم و معارف شهودی- ۶. آداب مشترک تعلیم و تعلّم- ۷. تربیت اخلاقی- ۸. تربیت عبادی- ۹. وظایف حکومت در تعلیم و تربیت- ۱۰. وظایف نهادهای تربیتی (خانواده)
- شناسه افزوده : محمودیان، حسین، ۱۳۶۴ -
- موضوع : آموزش و پرورش (فقه)
- موضوع : تربیت خانوادگی -- جنبه های مذهبی -- اسلام
- موضوع : اخلاق اسلامی
- رده بندی کنگره : ۸۶۸ الف / ۶ / ۱۹۸ BP
- رده بندی دیویی : ۲۹۷ / ۳۷۹
- شماره کتابشناسی ملی : ۳۹۵۶۳۷۱

علیرضا اعرافی

فقه تربیتی ۲۱

تربیت اخلاقی

تحقیق و نگارش: حسین محمودیان



نشر اشراق و عرفان



فقه تربیتی ۲۱ (تربیت اخلاق)

علیرضا اعرافی

تحقیق و نگارش حسین محمودیان
ناشر مؤسسه اشراق و عرفان
ویراستار علی اکبریان
امور هنری حمید بهرامی
نوبت و تاریخ چاپ اول / بهار ۱۴۰۱
لیتوگرافی، چاپ و صحافی چاپ هوشنگی
شمارگان ۵۰۰ نسخه
قیمت ۱۷۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای مؤسسه اشراق و عرفان محفوظ است

ISBN : 978-600-8542-57-5

www.eshragh-erfan.com

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۰

info@eshragh-erfan.com

نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۱

آدرس: ایران، قم، خیابان معلّم، معلّم ۸، کوچه شهید محقق، پلاک ۵۹

فهرست

سخن مؤسسه	۱۹
پیشگفتار	۲۱

فصل اول: کلیات / ۲۳

۱. بیان مسأله	۲۳
۲. مفهوم‌شناسی	۲۴
۱-۲. تربیت	۲۵
الف) معنای لغوی	۲۶
ب) معنای اصطلاحی	۲۶
۲-۲. اخلاق	۲۷
الف) معنای لغوی اخلاق	۲۷
ب) معانی اصطلاحی	۲۸
۳-۲. تربیت اخلاقی	۳۱
الف) مفاهیم متناظر با تربیت اخلاقی در ادبیات دینی	۳۲
۳. پیشینه	۴۱
۱-۳. پیشینه عام	۴۲

الف) پیشینه پژوهش‌های فلسفی در تربیت اخلاقی	۴۲
ب) پیشینه پژوهش‌های تجربی در تربیت اخلاقی	۴۸
ج) پیشینه پژوهش‌های عرفانی در تربیت اخلاقی	۵۲
۲-۳. پیشینه خاص	۵۷
۴. تقسیمات تربیت اخلاقی	۶۰
۱-۴. مبانی	۶۱
۲-۴. مربی	۶۱
۳-۴. متربی	۶۱
۴-۴. اصول	۶۱
۵-۴. اهداف	۶۱
۶-۴. موضوع تربیت	۶۱
۷-۴. زمان مداخله تربیتی	۶۲
۸-۴. میزان مداخله تربیتی	۶۲
۹-۴. ساحات وجودی انسان	۶۲
۵. ضرورت بررسی فقهی تربیت اخلاقی	۶۲

فصل دوم: وظیفه‌مندی عموم مکلفین در تربیت اخلاقی/ ۶۵

۱. ادله عام	۶۶
۱-۱. قاعده اعانه بربر و تقوا	۶۶
الف) تعاون	۶۷
ب) برّ	۶۷
ج) تقوی	۶۸
د) تطبیق برّ و تقوا بر اخلاق	۶۸

۶۹.....	هـ) حکم تربیت اخلاقی براساس قاعده اعانه بربرّ
۷۰.....	جمع بندی
۷۱.....	۲-۱. قاعده هدایت
۷۴.....	جمع بندی
۷۴.....	۳-۱. قاعده امر به معروف و نهی از منکر
۷۴.....	الف) امر
۷۵.....	ب) نهی
۷۵.....	ج) معروف
۷۶.....	د) منکر
۷۶.....	هـ) تطبیق معروف و منکر بر فضائل و رذائل اخلاقی
۷۷.....	و) تطبیق امر و نهی بر تربیت
۷۷.....	ز) تعمیم قاعده امر به معروف و نهی از منکر
۷۸.....	جمع بندی
۷۸.....	۴-۱. قاعده ارشاد جاهل
۷۹.....	الف) ارشاد به حکم
۸۰.....	ب) ارشاد به موضوع
۸۰.....	ج) تنبیه
۸۰.....	د) تذکر
۸۱.....	جمع بندی
۸۲.....	۲. ادله خاص
۸۲.....	۱-۲. آیات دال بر وظیفه مندی پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ</small> در تزکیه امت
۸۵.....	الف) الغاء خصوصیت از پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ</small>
۸۵.....	ب) اشتراک احکام مکلفین با رسول خدا <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ</small>

- ۸۶ (ج) قاعده تاسی
- ۸۷ جمع بندی
- ۸۸ ۲-۲. سیره معصومین علیهم السلام در تربیت اخلاقی
- ۸۹ الف) تربیت اخلاقی پیشگیرانه
- ۹۵ ب) تربیت اخلاقی درمانگرانه
- ۱۰۶ جمع بندی
- ۱۰۸ ۳-۲. معتبره رساله الحقوق
- ۱۱۰ جمع بندی
- ۱۱۱ ۴-۲. روایت اسماعیل بن ابی زیاد
- ۱۱۳ جمع بندی
- ۱۱۳ ۵-۲. دلیل عقلی
- ۱۱۴ الف) قیاس اول
- ۱۱۴ ب) قیاس دوم
- ۱۱۴ جمع بندی
- ۱۱۵ ۳. جمع بندی ادله
- ۱۱۹ ۴. فرع فقهی: تربیت اخلاقی از طریق اکراه
- ۱۱۹ ۴-۱. اکراه به حرام و مکروه
- ۱۲۰ ۴-۲. اکراه به واجب و مستحب
- ۱۲۱ ۴-۳. اکراه عرفی
- ۱۲۲ ۴-۴. اکراه عقلی به واجب به عنوان عامل زمینه ساز رشد اخلاقی
- ۱۲۲ ۴-۵. اکراه عقلی به ترک حرام در امور مهمه و عناوین مؤکد
- ۱۲۲ ۴-۶. اعمال ولایت از طرف پدر
- ۱۲۳ ۴-۷. اعمال ولایت از طرف فقیه جامع الشرائط نسبت به امت ...

- ۱۲۳ ۸-۴. جمع بندی
- ۱۲۴ ۵. احکام و گزاره های فقهی

فصل سوم: وظیفه مندی والدین در تربیت اخلاقی فرزندان / ۱۲۷

- ۱۲۸ ۱. ادله عام
- ۱۲۸ ۱-۱. فراخوانده
- ۱۲۹ قاعده وظیفه مندی عمومی در تربیت اخلاقی
- ۱۳۰ ۲-۱. فراساحتی
- ۱۳۰ الف) آیه وقایه
- ۱۳۵ ب) آیه ائتمار
- ۱۳۷ ج) آیه مضاره
- ۱۳۸ د) قاعده وظیفه مندی والدین در تربیت
- ۱۴۶ ه) قاعده امر به معروف و نهی از منکر
- ۱۴۶ و) قاعده اعانه بر برّ ولد
- ۱۴۸ ز) مکتوبه محمد بن سنان
- ۱۵۰ ۳-۱. جمع بندی
- ۱۵۵ ۲. ادله خاص
- ۱۵۵ ۱-۲. سیره حضرت لقمان علیه السلام
- ۱۵۷ الف) محدوده تأسی به سیره
- ۱۵۸ ب) اقتضای مقام ابوت
- ۱۵۹ ج) تعمیم سیره به سایر روش های تربیتی
- ۱۶۰ د) تعمیم سیره به سایر فضائل و رذائل

- ۱۶۰..... (ه) حکم استفاد از سیره
- ۱۶۱..... جمع بندی
- ۱۶۲..... ۲-۲. روایات تأدیب فرزندان
- ۱۶۲..... یکم. معتبره رساله الحقوق
- ۱۶۴..... دوم. مرفوعه مرحوم طبرسی رحمته الله علیه
- ۱۶۵..... سوم. فراز اول موثقه مسعدة
- ۱۶۶..... چهارم. فراز دوم موثقه مسعدة
- ۱۶۷..... پنجم. روایت عمرو بن ابی المقدام
- ۱۶۸..... ششم. روایت حماد بن عمرو
- ۱۶۹..... هفتم. موثقه دُرُست
- ۱۶۹..... هشتم. مرفوعه مرحوم طبرسی رحمته الله علیه
- ۱۷۰..... نهم. روایات سبع سنین
- ۱۷۷..... جمع بندی روایات تأدیب
- ۱۷۹..... ۳-۲. سیره معصومین عليهم السلام
- ۱۷۹..... یکم. مرسله شیخ مفید رحمته الله علیه
- ۱۸۰..... دوم. روایت شیخ صدوق رحمته الله علیه
- ۱۸۱..... سوم. روایت اول ابوحمزه ثمالی
- ۱۸۲..... چهارم. روایت دوم ابوحمزه ثمالی
- ۱۸۲..... پنجم. مرسله سیف بن عمیره
- ۱۸۳..... صحیحہ عجلان ابی صالح
- ۱۸۵..... ششم. روایت سفیان ثوری
- ۱۸۶..... هفتم. روایت مهدی
- ۱۸۷..... بررسی حکم فقهی

- ۱۸۷..... جمع بندی
- ۱۸۹..... ۳. جمع بندی نهایی
- ۱۹۳..... ۴. فرع فقهی: قاعده اکراه
- ۱۹۵..... ۵. احکام و گزاره های فقهی

فصل چهارم: وظیفه مندی عالمان در تربیت اخلاقی / ۱۹۷

- ۱۹۷..... ۱. مفهوم شناسی «عالم»
- ۱۹۸..... ۱-۱. عالم به علوم دینی
- ۱۹۹..... ۲-۱. علم دینی همراه با اعتقاد دینی
- ۱۹۹..... ۳-۱. تمحض و تعمق دینی
- ۲۰۰..... ۴-۱. عضویت در نهاد روحانیت
- ۲۰۰..... ۲. ادله عامه
- ۲۰۳..... ۲-۱. آیات ناظر به نقش علما در امام سابق
- ۲۰۵..... ۲-۲. نامه امام سجاد علیه السلام به زُهری
- ۲۰۷..... ۲-۳. قاعده امر به معروف و نهی از منکر
- ۲۰۸..... ۲-۴. قاعده ارشاد جاهل
- ۲۱۱..... ۲-۵. قاعده هدایت
- ۲۱۲..... ۲-۶. ادله حرمت کتمان علم
- ۲۱۵..... ۲-۷. ادله مقابله با بدعت ها
- ۲۱۸..... ۲-۸. قاعده تزکیه
- ۲۱۹..... ۲-۹. جمع بندی
- ۲۲۴..... ۳. ادله خاصه
- ۲۲۴..... ۳-۱. نامه امیرالمؤمنین علیه السلام به معاویه

- ۲۲۵..... ۲-۳. ادله دال بر لزوم مربی‌گزینی
- ۲۲۶..... الف) سیره حضرت موسی علیه السلام
- ۲۲۶..... ب) روایت امام سجاد علیه السلام
- ۲۲۷..... ج) روایت ابو حمزه ثمالی
- ۲۲۸..... د) روایت مفضل بن عمر
- ۲۲۹..... هـ) جمع‌بندی
- ۲۳۰..... ۳-۳. استلزام روایات عمل به علم
- ۲۳۱..... جمع‌بندی نهایی
- ۲۳۵..... ۵. فروع فقهی
- ۲۳۶..... ۱-۵. علم شرط تکلیف و یا شرط مکلف به
- ۲۳۶..... ۲-۵. آیا عمل به علم و تخلق به اخلاق، شرط تکلیف است؟
- ۲۳۷..... ۳-۵. وظیفه‌مندی عالمان به غیر علوم دینی در تربیت اخلاقی ..
- ۲۳۸..... ۴-۵. وظیفه‌مندی معلمان در تربیت اخلاقی
- ۲۳۸..... ۶. احکام و گزاره‌های فقهی

فصل پنجم: وظیفه‌مندی حکومت در تربیت اخلاقی / ۲۴۱

- ۲۴۲..... ۱. ادله عامه
- ۲۴۲..... ۱-۱. قاعده وجوب حفظ نظام
- ۲۴۳..... ۲-۱. قاعده امر به معروف و نهی از منکر
- ۲۴۷..... ۳-۱. قاعده ارشاد جاهل
- ۲۴۷..... ۴-۱. روایت اول امیرالمؤمنین علیه السلام
- ۲۴۹..... ۵-۱. روایت دوم امیرالمؤمنین علیه السلام
- ۲۵۰..... ۶-۱. قاعده تزکیه

- ۱-۷. جمع‌بندی ادله عامه ۲۵۰
۲. ادله خاص ۲۵۲
- ۱-۲. عهد مالک اشتر ۲۵۲
- ۲-۲. توصیه پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ به معاذ ۲۵۷
- ۳-۲. توصیه پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ به عمرو بن حزم ۲۵۸
- ۴-۲. توصیه پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ به عتاب بن أسید ۲۵۹
- ۵-۲. سیره معتبر از امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَام ۲۶۰
- ۶-۲. روایت امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَام ۲۶۳
- ۷-۲. ادله وجوب اقامه حدود و تعزیرات ۲۶۵
- ۸-۲. جمع‌بندی ادله خاصه ۲۶۶
۳. جمع‌بندی ادله (عامه و خاصه) ۲۶۸
۴. فروع ۲۷۳
- ۱-۴. ویژگی‌های حکم ۲۷۳
- ۲-۴. مفهوم «مکلف شدن حکومت» ۲۷۳
- ۳-۴. مباشرت یا تسبیب؟ ۲۷۵
- ۴-۴. وظیفه‌مندی حکومت نامشروع در تربیت اخلاقی ۲۷۶
- ۵-۴. کاربست اکراه توسط حاکم در تربیت اخلاقی جامعه ۲۷۸
۵. احکام و گزاره‌های فقهی ۲۷۹

فصل ششم: روش‌های تربیت اخلاقی / ۲۸۱

۱. مبادی تصدیقی ۲۸۲
- ۱-۱. عناوین اولیه و ثانویه در روش‌ها ۲۸۳
- ۲-۱. نسبت‌شناسی تربیت و روش تربیتی ۲۸۳

- ۲۸۵..... ۳-۱. منصوص و یا مشروع بودن روش
- ۲۸۶..... ۵-۱. مقتضای اصل اولی در تعیین و تخییر
- ۲۸۶..... ۶-۱. قیود و شرایط احکام فقهی روش‌ها
- ۲۸۷..... ۸-۱. جمع‌بندی
- ۲۸۹..... ۲. روش‌های تمهیدی
- ۲۹۱..... ۱-۲. قبل از تولد
- ۲۹۱..... الف) تغذیه والدین
- ۲۹۶..... ب) انتخاب همسر
- ۲۹۹..... ج) آداب زناشویی
- ۳۰۲..... د) آداب بارداری
- ۳۰۴..... ۲-۲. قبل از تمیز
- ۳۰۵..... الف) نام‌گذاری
- ۳۰۶..... ب) ارضاع
- ۳۰۸..... ۳-۲. بعد از تمیز
- ۳۰۹..... ۴-۲. بررسی حکم فقهی
- ۳۱۰..... ۵-۲. جمع‌بندی
- ۳۱۴..... ۳. روش‌های بینشی
- ۳۱۴..... ۱-۳. روش‌های تبیینی
- ۳۱۵..... الف) تبیین ماهوی
- ۳۱۸..... ب) تبیین علی
- ۳۲۰..... ج) تبیین معلولی
- ۳۲۶..... بررسی حکم فقهی
- ۳۲۷..... جمع‌بندی

۳۲۸	۲-۳. تبیین ملکوت اعمال
۳۳۲	جمع بندی
۳۳۳	۳-۳. استدلال
۳۳۵	جمع بندی
۳۳۵	۴-۳. پرسش و پاسخ
۳۳۹	جمع بندی
۳۳۹	۵-۳. استفهام
۳۴۳	جمع بندی
۳۴۴	۶-۳. تشبیه
۳۴۸	جمع بندی
۳۴۹	۴. روش های انگیزشی
۳۴۹	۱-۴. بعث و زجر
۳۵۶	جمع بندی
۳۵۷	۲-۴. تحریض هویت دینی
۳۶۳	جمع بندی
۳۶۴	۳-۴. تحریض هویت قومی و صنفی
۳۶۵	جمع بندی
۳۶۶	۴-۴. ضمانت کردن
۳۷۲	جمع بندی
۳۷۳	۵-۴. بهره گیری از دانش ویژه
۳۷۷	جمع بندی
۳۷۸	۶-۴. تکرار و تأکید
۳۷۹	ادله عامه

۳۸۰.....	ادله خاصه
۳۸۴.....	جمع بندی
۳۸۵.....	۴-۷. وصیت
۴۰۱.....	جمع بندی
۴۰۲.....	۴-۸. تشویق
۴۰۵.....	جمع بندی
۴۰۵.....	۴-۹. تنبیه (عتاب و تندی)
۴۰۷.....	جمع بندی
۴۰۷.....	۴-۱۰. تأکید بر مبانی اعتقادی اخلاق
۴۱۰.....	جمع بندی
۴۱۰.....	۴-۱۱. القای خودجایگزینی
۴۱۲.....	جمع بندی
۴۱۳.....	۵. روش های کنشی
۴۱۳.....	۵-۱. الگویی
۴۱۵.....	اقسام روش الگویی
۴۱۸.....	بررسی حکم فقهی
۴۲۲.....	جمع بندی
۴۲۳.....	۵-۲. مداخله فیزیکی
۴۲۴.....	بررسی حکم فقهی
۴۲۵.....	جمع بندی
۴۲۵.....	۵-۳. همراه سازی متربی
۴۲۸.....	جمع بندی حکم فقهی
۴۲۹.....	جمع بندی

۴۲۹.....	۴-۵. تذکر در صحنه و موقعیت
۴۳۱.....	جمع بندی
۴۳۱.....	۵-۵. پرهیز دادن از معاشرت با صاحبان رذائل
۴۳۵.....	جمع بندی
۴۳۶.....	۶-۵. پرهیز دادن متربی از محیط های ناسالم
۴۳۷.....	جمع بندی
۴۳۸.....	۷-۵. تسامح و تغافل (چشم پوشی)
۴۴۴.....	جمع بندی
۴۴۵.....	۸-۵. بیان داستان های اخلاقی
۴۴۹.....	جمع بندی
۴۴۹.....	۹-۵. دعای مربی برای متربی
۴۵۲.....	جمع بندی
۴۵۳.....	کتاب نامه
۴۶۶.....	نمایه ها

سخن مؤسسه

پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، رسالت حوزه‌های علمیه را دوچندان کرده است. نظام اسلامی برای تأمین پشتوانه نظری خود، نیازمند مبانی علمی لازم برای تصمیم‌گیری و اجرا است. این عرصه‌ای است که حوزه علمیه در کنار دیگر مجامع علمی باید در آن نقش فعال داشته باشد؛ برای اینکه این نیاز بدون گستراندن مرزهای علوم اسلامی به مباحث نوپدید و تولید علوم انسانی با رویکرد اسلامی، پاسخ مناسبی نمی‌یابد. ضرورت مجاهدت علمی به منظور پاسخ‌گویی به مطالبات روزافزون و برحق جامعه دینی، آنگاه رخ می‌نماید که توجه شود به:

- دگرگونی‌های جدیدی در مجموعه دانش بشری، به ویژه علوم انسانی رخ داده است؛
 - زندگی انسان معاصر، به واسطه پیشرفت در علوم و فناوری‌های جدید، دستخوش تطورهایی شگرف شده است؛
 - شکل‌گیری نظام اسلامی، فرصت مناسبی را فراروی جامعه دینی برای دستیابی به اهداف متعالی خود قرار داده است.
- از این رو، سرعت بخشیدن به فعالیت‌های علمی حوزوی به منظور توانمندسازی نظام اسلامی در این باره ضروری است.

«مؤسسه اشراق و عرفان» از سال ۱۳۸۶ با نظارت و اشراف علمی آیت الله علیرضا اعرافی رحمته الله علیه فعالیت خود را آغاز کرده است و علاوه بر تأکید بر اصالت‌های حوزوی، برای برطرف کردن نیازمندی‌های معرفتی انسان معاصر نیز می‌کوشد. از این رو، مأموریت‌های خود را «پژوهش در زمینه فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف بر پایه روش اجتهادی در راستای نظام‌سازی اسلامی»، «پرورش پژوهشگران صاحب‌نظر در عرصه فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف و نظام‌سازی اسلامی» و «اسلامی‌سازی علوم انسانی» قرار داده است تا بتواند نقشی مؤثر در این مجال ایفا کند.

یکی از ساحت‌های مهم تربیتی که همواره مورد توجه اندیشوران تعلیم و تربیت بوده است، تربیت اخلاقی است که در این اثر، برای نخستین بار با رویکرد فقهی مورد بررسی قرار گرفته است. مباحث این اثر، به طور مستقل، در سلسله دروس فقه تربیتی استاد ارجمند، آیت الله اعرافی رحمته الله علیه طرح نشده است. از این رو، تلاش مضاعف محقق محترم در شکل‌گیری این کتاب، پررنگ‌تر بوده است که مباحث این کتاب را بر اساس رهنمودهای حضرت استاد رحمته الله علیه و چارچوب‌های ترسیم‌شده از سوی ایشان و همچنین با بهره‌گیری از مباحث مطرح‌شده در دروس خارج ایشان، سامان دهد. مباحث ذیل هر فصل، در مراحل مختلف پژوهش، خدمت استاد معظم رحمته الله علیه ارائه و پس از دریافت تکمله‌ها و رهنمودهای ایشان و اصلاح و تکمیل مباحث، به تأیید نهایی ایشان رسیده است.

در پایان، با سپاس بی‌کران از استاد معظم، حضرت آیت الله علیرضا اعرافی رحمته الله علیه که با طرح و بررسی مستمر این مباحث در سلسله جلسات علمی، عنایتی ویژه در به ثمر نشاندن این اثر داشتند، به تلاش‌های محقق ارجمند، جناب حجت الاسلام حسین محمودیان، در تحقیق و تدوین و به راهبری‌های حجت الاسلام دکتر احمد شهامت، در نظارت و ارزیابی این اثر ارج می‌نهمیم. امید است صاحب‌نظران و اندیشه‌وران دینی، با ارائه دیدگاه‌ها و پیشنهادهای سازنده خود، مؤسسه اشراق و عرفان را در بهبود تولید آثار علمی، یاری رسانند.

پیشگفتار

شناخت انسان نسبت به خوب و بد و خیر و شریکی از دستمایه‌های خلقت انسانی است. الهام‌بخشی «تقوا» و «فجور» به انسان و بینش او نسبت به خوب و بد، کرامتی است که قرآن کریم انسان را به آن مفتخر دانسته است. اگرچه خداوند متعال، پایه‌های شناخت خوبی‌ها و گرایش به آنها را در وجود انسان به ودیعه گذاشته است؛ اما شکوفاسازی این موهبت الهی، به فعالیت‌هایی هدفمند نیازمند است. وانگهی، در کنار این بُن‌مایه اخلاقی، غرائز و شهوات در کمین انسان هستند و ممکن است تا آنجا او را به انحراف و ابتدال بکشانند که جای خوب و بد در نظام معرفتی و گرایشی انسان عوض شود. در این مسیر اگرچه تهذیب و خودسازی ضروری است اما تربیت نیز به کمک انسان می‌آید تا نهال شخصیت اخلاقی انسان را از آفات رذائل اخلاقی مصون دارد و جوانه‌های اخلاقی انسان را به بار بنشانند. از همین رو، تزکیه به عنوان رسالتی مهم بردوش انبیا عَلَيْهِمُ السَّلَام گذارده شده است. این تحقیق گامی در جهت معرفی عوامل مؤثر و دخیل در تربیت اخلاقی

و تعیین حدود وظایف آنها است. در این تحقیق، وظیفه مندی افراد و نهادهای مختلف در تربیت اخلاقی با استناد به مستندات فقهی اثبات شده است تا ضمن انگیزه بخشی در راستای ایفای این وظیفه شرعی، در نحوه انجام آن نیز راهنمای علمی مربی باشد. در این کتاب ابتدا تربیت اخلاقی به عنوان یک وظیفه عمومی بحث و بررسی شده است و سپس تکلیف ویژه نهادهای خانواده، عالمان و حکومت در این باره بررسی شده است. در فصل آخر نیز روش های تربیت اخلاقی پیشنهاد و بررسی فقهی شده است.

در پایان از حضرت استاد، آیت الله اعرافی رحمته الله علیه که این تألیف، جرعه ای به اندازه پیمانانه نگارنده، از دریای علم ایشان است، تشکر می نمایم. همچنین از حجت الاسلام والمسلمین دکتر احمد شهاخت، مدیر گروه فقه تربیتی، که مسئولیت نظارت این اثر را با صبر و شکیبایی مثال زدنی به انجام رساندند، نهایت قدردانی را دارم. همچنین از اعضای محترم کمیته معین، حجج اسلام و المسلمین دکتر سید نقی موسوی، سید علی یحیی زاده، احمد عابدین زاده و محسن پورا کبر تشکر فراوان می کنم. مدیر محترم مؤسسه جناب حجت الاسلام والمسلمین دکتر سید نقی موسوی که بستر تولید این اثر را فراهم آورد، ارزیابی نهایی اثر توسط حجت الاسلام والمسلمین مجتبی فاضل و همه همکاری های علمی و اجرایی دیگر نیز جای تقدیر و تشکر دارد. امید است که رضایت خداوند متعال و حجتش، حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف شامل حال همه ما باشد.

حسین محمودیان

۱۳ رجب المرجب ۱۴۴۳ هجری قمری

بهمن ماه ۱۴۰۰ هجری شمسی